

УДК 929:930(477)''19'':002+02(477)''19'' Іваницький В. Ф.

Антоніна Головащук,

молодший науковий співробітник,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (м. Київ, Україна)

просп. Голосіївський, 3, м. Київ, 03039, Україна

E-mail: antonina41@ukr.net

Гідна пошана книгознавцю Віктору Іваницькому

Рец. на кн.: **Віктор Федорович Іваницький (1881–1955). Життя, віддане книзі** : збірник / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; упоряд. і наук. ред. Г. І. Ковальчук ; редкол.: Л. А. Дубровіна (голова), Т. В. Добко, Г. І. Ковальчук [та ін.]. Київ, 2018. 310, [1] с.

Останнім часом стрімко розвиваються біографічні дослідження, помітно зростає чисельність видань, присвячених ученим різних галузей знання. Прагнення ширше висвітлити внесок українських вчених у розбудову та розвиток Національної бібліотеки імені В. І. Вернадського (НБУВ) спонукало фахівців до створення ґрунтовної наукової праці, присвяченої Віктору Федоровичу Іваницькому. Збірник підготовлено з нагоди 100-річного ювілею від дня заснування НБУВ. Дослідники оцінюють ученого як непересічну особистість, інформація про яку повертається до кола спеціалістів та інформаційного обігу лише останніми роками. Протягом тривалого часу унікальна наукова спадщина талановитого вченого замовчувалась і зрештою сьогодні знаходить своїх дослідників і шанувальників. Суспільна позиція, творчі надбання В. Ф. Іваницького варті вивчення, розуміння та відповідної оцінки.

Книга, що рецензується, є одним із перших вітчизняних видань, де відображено місце неординарної особи в історіографії біографічних досліджень, з'ясовано невідомі і маловідомі сторінки життя і діяльності вченого, його внесок у розвиток науки, зокрема, бібліотекознавства. Практично весь зібраний матеріал формувався шляхом пошуків в архівах та особових фондах НБУВ, завдяки першим публікаціям Л. А. Дубровіної, О. П. Степченко, Г. І. Ковальчук, а також загальнодоступному сьогодні дистанційному опису фонду В. Ф. Іваницького з відділу рукописів Російської державної бібліотеки, працям Л. Р. Мансурової з Республіканської бібліотеки ім. С. Г. Чавайна Республіки Марій Ел.

Логічно вибудована структура книги розкриває різні аспекти життя і наукового доробку вченого. Видання складається зі вступу, статей вчених та відомих фахівців бібліотечної справи, публікацій



документів і бібліографії. Для зручності навігації у великій кількості матеріалів у кінці книги розміщено іменний покажчик, який забезпечує оперативний пошук інформації про ту чи іншу особу.

У вступі розкрито мету дослідження, визначено наукову новизну і значущість фундаментального видання. Наукова діяльність вченого умовно поділена на три періоди: перший – революційні роки – В. Ф. Іваницький визнаний дослідник історії Давнього Сходу, гебраїст, доцент кафедри єврейської історії Київської духовної академії (КДА), професор; другий – 1923–1933 рр. – заступник директора Всенародної бібліотеки України

(нині – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського), керівник відділу Орієнталія та інших спеціалізованих підрозділів установи. Працюючи у Бібліотеці, Віктор Федорович підготував велику кількість науково-методичних розробок, інструкцій, які мали важливе значення для її розбудови, третій – з 1933 р. – робота в Марійській республіканській бібліотеці, викладання російської та зарубіжної літератури у Марійському педагогічному інституті, на курсах, підготовка фундаментальної монографії про М. Горького.

Найбільш повно у збірнику подано матеріал стосовно наукової творчості В. Ф. Іваницького, пов'язаної із Всенародною бібліотекою України (далі – ВБУ). Саме тут у буремні 1921–1933 р. вчений «<...> організував усі різнопланові напрями життя вже тоді найбільшої чи однієї з найбільших бібліотек республіки: комплектування, опрацювання величезних фондів, їхній розподіл по відділах, каталогізацію та систематизацію, створення підручної бібліотеки і дублетного фонду, роботу загальної читальні, довідково-бібліографічну діяльність та багато іншого» (с. 6).

Центральною ланкою збірника є розділ «Статті», де представлені цікаві дослідження вчених, відомих фахівців, котрі долучилися до створення книги, а саме: Л. Пастушенко «Життєвий шлях Віктора Федоровича Іваницького»; В. Буреги «Віктор Іваницький як професор Київської духовної академії»; Н. Шип «Участь Іваницького та його колег по Київській духовній академії у розгортанні гебраїстичних і сходознавчих студій у Всеукраїнській академії наук і Всенародній бібліотеці України (20-ті – початок 30-х років ХХ ст.)»; О. Василюк, Е. Циганкової «Віктор Федорович Іваницький – історик Стародавнього Сходу та гебраїст»; Л. Дубровіної «Наукова та науково-організаційна діяльність В. Ф. Іваницького у Всенародній бібліотеці України (1923–1933)»; О. Степченко «В. Ф. Іваницький – теоретик і практик бібліотечної справи в Україні»; Г. Ковальчук «Віктор Федорович Іваницький: діяльність неординарного діяча в контексті історії Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та «Внесок Іваницького в розвиток книгознавства»; Л. Гарбар, А. Яригіна «Особові документи В. Ф. Іваницького та їхнє джерелознавче значення»; Л. Мансурової «Діяльність В. Ф. Іваницького в 1933–1950 гг. и его книги в Национальной библиотеке им. С. Г. Чавайна». У статтях розкривається феномен В. Ф. Іваницького, маловідомі факти його життя та наукової діяльності.

Значним у науковому сенсі є наступний розділ «Публікація документів», який включає: автобіографічні документи, спогади В. Ф. Іваницького, інструкції, розроблені вченим у ВБУ. Для глибшого й повнішого дослідження життя В. Ф. Іваницького «автобіографічні документи» цілком слушно поділені на: автобіографію, список наукових робіт Віктора Федоровича та документи щодо розгляду його заяви про звільнення з ВБУ 1933 р. Автобіографію до друку підготували Лариса Гарбар і Андрій Яригін. На нашу думку, біографія вченого є допоміжним засобом для істориків, за допомогою якої можна провести додаткові дослідження того чи іншого періоду життя і творчої діяльності В. Ф. Іваницького, розкрити маловідомі аспекти його наукових досліджень.

Автобіографію В. Ф. Іваницького органічно доповнює список його наукових робіт (для довідки: оригінали автобіографії та списку наукових робіт зберігаються в архіві Марійського педагогічного університету). Повний список наукових праць В. Ф. Іваницького, підготовлений Г. І. Ковальчук, розміщений у розділі «Бібліографія». Вперше публікуються документи розгляду Центральним бюро скарг Народного комісаріату робітничо-селянської інспекції УРСР заяви В. Ф. Іваницького стосовно його звільнення з посади заступника директора Всенародної бібліотеки України (23.08–05.10.1933). У 1933 р. Іваницького звинуватили у націонал-фашизмі, боротьбі проти радянської ВБУ і звільнили з посади, а його справу Комісія ухвалила передати до прокуратури з проханням організації над ним суду громадським порядком. Залишити без уваги такі безпідставні обвинувачення, а тим паче змиритися з ними Віктор Федорович, звичайно, не міг. Адже як і кожна людина, безвинно обвинувачена у страшних речах, яку звільнили з роботи без можливості працевлаштування, прирікши на голодне існування, має право на реабілітацію. У своїй заяві до Центрального бюро скарг Народного комісаріату робітничо-селянської інспекції УРСР від 15. 09. 1933 р. він зауважує: «<...> кинуті мені обвинувачення я вважаю за неправильні, а висновки за несправедливі. На жаль, усі мої спроби дізнатися про факти, що лежать в основі цих обвинувачень, не дали позитивних наслідків» (с. 161). І щоб врятувати своє життя, забезпечити сім'ю, восени 1933 р. В. Ф. Іваницький виїжджає з України до Йошкар-Оли, де його високо цінували за організаційну та наукову діяльність, самовіддану працю.

Безперечно, зацікавлять читача спогади В. Ф. Іваницького, особливо що стосується його навчання у Київській духовній академії 1902–1906 рр., адже Академія, за словами вченого, «<...> играла в моей жизни гораздо большую роль, чем духовное училище и семинария» (с. 189). Ці спогади стануть важливим довідковим матеріалом для сучасних дослідників наукового доробку видатного українця.

І все-таки визначальним пріоритетом життя, наукової діяльності В. Ф. Іваницького залишається бібліотечна справа. Вагомим внеском у розвиток українського книгознавства, бібліотекознавства, бібліографії є його численні інструкції, розроблені у Всенародній бібліотеці України, а саме: Правила для користування книгами Всенародної бібліотеки на дому (проект); Матеріали щодо поділення книжок по відділах; Проект інструкції Відділу Бібліотекознавства; Організація книжкових фондів спеціальних відділів; Правила скороченої праці у відділі стародруків; Про хронологічні рамці відділу стародруків; Робота «наукової» бібліотеки; Кілька уваг до роботи з аспірантами та ін. Інструкції, подані у виданні, є результатом копіткої праці вченого, важливим науковим доробком, який, на нашу думку, і на сьогодні не втратив своєї актуальності.

У розділі «Бібліографія» представлено хронологічний покажчик наукових, науково-методичних, науково-організаційних, науково-популярних

праць В. Ф. Іваницького та його перекладів, наведено джерела та література про вченого: архівні документи, статті про Віктора Федоровича в «Трудах Киевской духовной академии», в інших друкованих та електронних виданнях. Усе це становить цілісну картину досліджень видатного науковця, підтверджує великий інтерес до його творчості.

Видання, на нашу думку, бракує фотоматеріалів (це могли б бути фотознімки як Всенародної бібліотеки України, так і В. Ф. Іваницького (у колі колег, сім'ї, друзів тощо). Але незважаючи на це, інформація у збірнику подана фахово і досить повно. Вона дає можливість читачеві сформулювати чіткі уявлення про найважливіші напрями діяльності цієї неординарної особистості. Безумовно збірник вирізняється своєю новизною, унікальністю та має істотне науково-методичне і практичне значення.

Тож, наша велика вдячність упоряднику книги доктору історичних наук, професору, директору Інституту книгознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського Галині Іванівні Ковальчук, яка була ідейним натхненником цього проекту. Підготовлене на високому професійному рівні видання є взірцем біографічних і джерелознавчих досліджень, воно прислужиться історикам бібліотечної справи, книгознавцям, бібліографознавцям, усім небайдужим до української культури.